

2. SZEKCIÓ

A HITÁTADÁS GYAKORLATA (ELNÖK: FT. DR. SERFŐZŐ LEVENTE)

Egyházi megnyilatkozások és progresszív nevelési célok
az ezredforduló után

Declarations and Progressive Educational Goals of the Catholic Church
After the Millennium

Dichiarazioni della chiesa e obiettivi educativi progressivi
dopo il millennio

Dr. habil. Gloviczki Zoltán
*Apor Vilmos Katolikus Főiskola / Apor Vilmos Catholic College /
Collegio Cattolico Apor Vilmos
rektor / rector / rettore*
ORCID: 0009-0004-2384-8570

Absztrakt

A tanulmány meghatározza, mit nevezhetünk a jelen kor érvényes nevelési paradigmájának, s ez milyen premisszákra vezethető vissza. Ennek karakterét három jellemzővel határozzuk meg: a progresszivitással, az általános hozzáférés igényével és a célközpontú oktatás elvével. Az írás bemutatja, hogyan kapcsolódik ezekhez a katolikus egyház nevelésről alkotott képe és üzenetei a II. Vatikáni Zsinat óta.

Kulcsszavak: Gravissimum educationis, nevelési paradigma, progresszív oktatás, általános hozzáférés, célközpontú oktatás

Abstract

The study defines what we can call the current educational paradigm, and what premises it can be traced back to. Its character is defined by three characteristics: progressivity,

the need for universal access, and the principle of learning outcomes in the education. The paper shows how the Catholic Church's vision and messages on education since the Second Vatican Council are related to these.

Keywords: Gravissimum educationis, educational paradigm, progressive education, universal access, learning outcomes.

Abstract

Lo studio definisce quello che possiamo chiamare il paradigma educativo attuale e quali premesse lo possono far risalire. Il suo carattere è definito da tre caratteristiche: progressività, necessità di accesso universale e principio di educazione finalizzata. L'articolo mostra come la visione e i messaggi della Chiesa cattolica sull'educazione a partire dal Concilio Vaticano II siano correlati a queste.

Parole chiave: Gravissimum educationis, paradigma educativo, educazione progressiva, accesso universale, educazione orientata agli obiettivi.

A *Gravissimum educationis* kezdetű zsinati konstitúció kiadásának hatvanadik évfordulójára rendezett tudományos konferencia szekciójának címe: „nevelési paradigmák”. Mit tarthatunk ma, e szintagmával élve „nevelési paradigmának”? Megközelítésünk szerint napjaink nevelési paradigmáit egy bizonyos tipológia szerint három karakterisztikus vonás köré csoportosíthatjuk. Az első a progresszivitás elve, a második az intézményes neveléshez való általános hozzáférés elve, a harmadik a célközpontú oktatás elve.

A progresszió

A katolikus nevelésről szóló modern egyházi megnyilatkozások markánsan hordozzák ezt a hármas karaktert. Mint a nevelés kérdéseiről általában, itt is elmondható, hogy XI. Pius pápa *Divini illius magistri kezdetű*, 1929-ben megjelenő enciklikája után a II. Vatikáni Zsinat drámai fordulatot hozott és dokumentált egyházunk szemléletében. Az 1929-es dokumentum az évezredes hagyományú, alapvetően egyházi monopóliumnak (azaz sokáig kizárólagos egyházi társadalmi szerepvállalásnak) számító oktatásügy XIX. században tapasztalható államosítása és szekularizációja nyomán egyfajta apológiaként született meg, utólag nyilvánvalóan „vesztes” helyzetben követelve vissza az egyház kizárólagos jogosultságait ezen a területen. A *Gravissimum educationis* nem csupán belátta az egyház új szerepvállalásának szükségszerűségét, de egyúttal merőben új célokat és alapelveket is meghatározott.

A zsinati konstitúció kiadása és szövege önmagában is a továbblépés (latin szóhasználatnál a *progredior* igéből: progresszió) mementója, a Nevelési Kongregáció, majd a Kultúra és Nevelés Dikasztériumának felállítása, a szervezet által kiadott számos általános, illetve egy-egy akut oktatási korproblémára adott iránymutatás pedig továbbvitte ennek a progresszióknak az igényét. Az ezredforduló után a Kongregáció

2014-es *Educating Today and Tomorrow: a Renewing Passion* című munkadokumentuma (Congregatio 2014, a továbbiakban ETT), I. Ferenc pápa 2019-es Globális nevelési egyezménytervezete (Ferenc pápa 2020, a továbbiakban GCE), illetve XIV. Leó pápa *Drawing New Maps of Hope* című 2025-ös apostoli levele (XIV. Leó 2025b, a továbbiakban DNMH) határozza meg ezt a folyamatot. A zsinati dokumentum célkitűzését, mely szerint a katolikus nevelésnek a neveléstudomány és a pszichológia mindenkor legfrissebb eredményeire alapozva, tehát értelemszerűen folyamatos megújulásban kell munkáját folytatnia, Egyházunk az ezredforduló után is fenntartja: „A katolikus iskolák alkalmat és lehetőséget adnak arra, hogy megértsük a jelent, és elképzeljük a társadalom és az emberiség jövőjét” (ETT). Ferenc pápa Egyezménye önmagában hordozza ezt a korszerűséget (Gloviczki, 2025) – nem utolsó sorban korszerű, sőt úttörő ökológiai szempontrendszerével, illetve a mesterséges intelligencia problémájának felvetésével. Végül XIV. Leó pápa nevelésképeinek egyik meghatározó eleme ugyanez: „[a katolikus iskolák] *Kreativitással reagálnak, új lehetőségeket nyitva a tudás és a jelentés átadására az iskolákban, egyetemeken, a szakmai és állampolgári képzésben, az iskolai és ifjúsági szolgálatban, valamint a kutatásban, mert az evangélium nem avul el, hanem »mindent újjá tesz« (Jel 21,5)*” (DNMH), sőt egyfajta általános alapelveként fogalmazza meg a progresszió imperatívuszát: „*A nevelési karizmák nem merev formulák: eredeti válaszok minden korszak szükségleteire.*” Apostoli levelének címválasztását is ebben a kontextusban értelmezi: „*A katolikus nevelés jelzőfény: nem nosztalgikus menedék, hanem a megkülönböztetés, a pedagógiai innováció és a prófétai tanúságtétel laboratóriuma. Új reményterképek rajzolása: ez a megbízatás sürgőssége*” (DNMH).

A neveléshez való általános hozzáférés

Az intézményes közösségi nevelés a mediterrán-európai típusú kultúrákban évezredekken keresztül egy roppant szűk szociokulturális elit privilégiuma volt (Gloviczki 2024, 39.). Az írás-olvasás mindennapi használatának szükségyszerűsége, a felvilágosodás eszméi és az ezzel párhuzamosan megjelenő általános tankötelezettség eszméje nyomán, miközben az elmúlt kétszáz évben a világ népességének 17%-ról mintegy 95%-ra növekedett a hozzáférés (University of Oxford), az utóbbi százalék is az iskoláztatásból kimaradó sok millió gyermeket jelent, döntően Fekete-Afrikában, de akár a fejlett országokban is, nem szólva itt a hozzáférhető oktatás elithez képesti minőségéről. Miközben az ENSZ és más nemzetközi szervezetek emberi jogi aspektusból közelítenek e problémához, az OECD és más gazdasági szervezetek arra is felhívják a figyelmet, hogy a hátrányos helyzetű személyek, családok és rétegek iskolai lemaradása az őket magába foglaló teljes társadalom gazdasági-társadalmi fejlődését akadályozza meg. Egyházunk mindehhez saját evangéliumi küldetését teszi hozzá.

Miközben a *Gravissimum educationis* is általános emberi jogként definiálja a minőségi oktatáshoz való hozzáférést, még csak szelíden utal arra, hogy a pedagógusok elsőd-

leges küldetése a legrászorultabb területekre szól, az ezredforduló után ez a szempont felerősödik: „*A keresztény nevelést a szegényekért tevékenykedő szegény egyház hitének kontextusában kell elképzelni (Lumen Gentium, 8. pont), összhangban az Egyház jelenlegi üzenetének egyik sarkalatos pontjával*” (ETT). Amikor Ferenc pápa a katolikus nevelés alapvetései közt említi a méltóság és emberi jogok, a béke és állampolgárság, valamint a testvériség és fejlődés eszméit, már teljes mértékben kapcsolódik az UNESCO vonatkozó „*Education for All*” célkitűzéséhez.

A gondolatot ismét Leó pápa teljesíti be, amikor a katolikus nevelés második legfontosabb karaktereként ezt a vonást emeli ki: „*Mindenki joga a neveléshez [...], tiszteletben tartva mindenki méltóságát [...], párbeszédet folytatva a társadalommal*” (DNMH). Egyúttal határozott iránymutatást is adva: „*A keresztény hit számára a szegények oktatása nem szívesség, hanem kötelesség.*” Ahogy ez korábban a Szentatya *Dilexi te* kezdetű enciklikájában is hangot kapott (XIV. Leó pápa, 2025a).

A nevelési célok fontossága

Miközben az iskoláztatás – jóllehet a már említett elit réteg körében – egyértelműen társadalmi szerepekre készítette fel a tanulókat, a felvilágosodás kora az iskolát a kognitív ismeretek abszolutizálásával az ismeretátadás intézményévé alakította. A XIX. századtól az iskolai nevelést-oktatást nem a valós egyéni, társadalmi, közösségi célok, hanem az „okok”: az átadandó tudományos eredmények és tételek határozták, határozzák meg. Az utóbbi évtizedekben elsősorban a munkaerőpiaci igények szembesítették az iskola-rendszert ennek a szemléletnek a súlyos elhibázottságával, megfogalmazva azt, hogy a XX–XXI. század boldog és – számukra elsősorban – boldogulni képes felnőtt személyei számára olyan kompetenciák fejlesztése lenne az oktatási rendszer feladata, mint például a komplex problémamegoldás képessége, a kritikai gondolkodás, a kreativitás, az emberekkel való bánni tudás, az érzelmi intelligencia, a mérlegelés és döntésképeség vagy a rugalmas gondolkodás. Ezeket fejlesztendő területeket a neveléstudomány jó ideje négy alapelvbe sűrítette, melyeket összefoglaló néven XXI. századi kompetenciákként ismerünk: az együttműködés, a kommunikáció, a kritikus gondolkodás és a kreativitás.

A katolikus egyház – bár a katolikus iskolák is áldozatául estek a felvilágosodás kultúrája ismeretátadási nyomásának – mindig is megtartotta a nevelés célszerűségének, a kimenet szerinti értékének (a neveléstudomány szaknyelvén „*learning outcomes*”-alapú megközelítésének) alapelvét, amikor mindenkor általános célul tűzte ki, hogy a gyermekeket Isten róluk alkotott képmásának felfedezésében és beteljesítésében segítsük. Leó pápa ugyanakkor azt is *expressis verbis* rögzíti, hogy a katolikus nevelés célja nem a munkaerőpiaci igények kielégítése. Ha azonban a fenti nevelési paradigmát egyházunk szóhasználatára fordítjuk, jól körvonalazódik a gondolati azonosság: hiszen a katolikus iskola célja is intellektuális ismeretbővítés helyett autonóm, együttműködő, párbeszédben élő teljes személyek nevelése. Egyházunk ezredforduló utáni iskolai célkitűzései

sorra reflektálnak a szekuláris neveléstudomány által kitűzött irányokra: a tananyag helyett az egyéni méltóság és egyediség tisztelete (ennek megfelelően szubszidiaritás a központosított/tömegoktatás helyett), a kognitív, érzelmi, társadalmi, szakmai, etikai és spirituális szempontok egyensúlya (az oktatás a nevelés eszköze), minden tanuló ösztönzése tehetségének fejlesztésére az együttműködés és a szolidaritás légkörében, az eszmék tisztelete, a párbeszédre való nyitottság, a szabadság és a gondoskodás szellemében való interakció és együttműködés képessége (ETT).

A katolikus nevelés *differentia specificája*

A kortárs nemzetközi nevelési paradigmákkal való szoros párhuzam felveti ugyanakkor annak a kérdését, vajon mindezek mellett milyen sajátos jellemzőkkel emelhetjük ki a katolikus nevelés ügyét ebből a kontextusból.

Az Isten-képmás teljes ember szemlélete és nevelése már korábban említett ilyen sajátos szempont. Ehhez tehetjük hozzá a hitre nevelés célját. Ugyanakkor ezt sem kognitív és tantárgyi keretbe helyezve. A célt már a *Gravissimum educationis* kiemeli a „hitoktatás” hagyományos keretrendszeréből: *az egymás és a tanítványok iránt szeretettel és apostoli lelkülettel tegyenek tanúságot életükkel és tanításukkal az egyetlen Mesterről, Krisztusról*. A hitre nevelés módja Leó pápa pedagógusoknak szóló intelme szerint: *„Úgy kell ragyognotok, mint a csillagoknak a mindenségben (Fil. 2,15)”*. Hitünk e vonzó és meggyőző megélésének legfontosabb eszköze a katolikus nevelés következő *differentia specificája*, az intézmények közösségi jellege, szülők pedagógusok és a teljes közösség együttműködése. Nem csupán a munkaerőpiac által megfogalmazott „kooperáció” dimenziójában, hanem a szeretetközösségben. *„Óvjátok meg a szíveteiket: a kapcsolatok a vélemények előtt járnak, az emberek a programok előtt”* (DNMH).

Végül, az ezredforduló utáni megnyilatkozások szerint a katolikus nevelés egyik legfontosabb megkülönböztető jegye egy változó, ismeretlenségében és kiszámíthatatlanságában személyes és társadalmi méretű aggodalmat és bizonytalanságot ébresztő világban az evangélium hirdetése annak eredeti jelentésében: a katolikus iskola intézményében is örömhírt kell vinnünk a gyermekek és családok életébe. Sajátosságunk a remény és felelősség a teremtett világban és a teremtett emberben.

Irodalomjegyzék

- Congregatio Educationis. (2014). Educating Today and Tomorrow: a Renewing Passion. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20140407_educare-oggi-e-domani_en.html (utolsó letöltés: 2026. 02. 01.)
- Ferenc pápa (2020). *Patto Educativo Globale – Instrumentum Laboris*. *Educatio Catholica*, 6(1–2), 270–287.
- Gloviczki Z. (2024). *A holnapután iskolája*. Open Books.
- Gloviczki Z. (2025). The Global Compact on Education as a Reinterpretation of the Role of School in the 21st Century. *Educatio*, 16, 30–42.
- Leó, XIV. (2025a). *Dilexi te*. Apostolic Exhortation to All Christians on Love for the Poor.
- Leó, XIV. (2025b). *Drawing New Maps of Hope*. https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/apost_letters/documents/20251027-disegnare-nuove-mappe.html (utolsó letöltés: 2026. 02. 01.)
- University of Oxford Our World in Database. <https://ourworldindata.org/global-education> (utolsó letöltés: 2026. 02. 01.)